

השיעור השבועי

גליון מספר 384

השיעור נמסר בכל מוצאי שבת בבית היזדים ומשודר דרך הליון והרדיו ובקוויים רבים. מיסודו של מרן רבינו עובדיה יוסף זצ"ל

הרב המקריא: הר"ר יצחק לוי שליט"א
רבה של נגור וחבר מועצת הרבנות הראשית

כתב וערך השיעור:
הרב דכיר פריץ שליט"א

ר"ת	יציאה	כניסה	ירושלים
19:02	18:20	17:28	חל אביב
18:59	18:17	17:26	חיפה
19:00	18:18	17:27	באר שבע
19:01	18:19	17:28	

פורים | כי תשא | י"ח אדר תשפ"ג

הלכות פורים

להפצת עלונים באזור מגוריך
התקשר: 0506-730-831

עייירות המסופקות. שכונות ירושלים. בן עיר שהלך לכרך ולהיפך. הבריאה מעידה על בוראה. הולכים אחר מחשבתו. ירושלמי שחזר לירושלים. לא ראוי להיפטר ממצוות הפורים. בן עיר שקיים המצוות בעירו ושוב הלך לכרך. קריאה פעמיים בתל אביב ובני ברק. שכונת רמות

תקנת חכמים

א. בספר החינוך מונה את כל תרי"ג מצוות של התורה, ובתחילת הספר מנה שבע מצוות דרבנן, ואלו הן: 1. ברכות הנהנין. 2. נטילת ידים. 3. נר שבת. 4. עירוב. 5. הלל. 6. נר חנוכה. 7. קריאת המגילה. בפורים ישנן שבע מצוות: מקרא מגילה, משלוח מנות, קריאת התורה "ויבא עמלק", אמירת "על הניסים", מתנות לאביונים, סעודת פורים, ואיסור הספד ותענית.

מוקפת חומה

ב. המשנה (מגילה ב.) אומרת, כרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון קוראים בחמשה עשר, כפרים ועיירות גדולות קוראים בארבעה עשר. גם בשושן הבירה - לא יודע אם יש שם היום קהילה יהודית - צריכים לקרוא בט"ו, מפני ששם התרחש הנס, וכן בירושלים קוראים רק בט"ו, שהיא ודאי מוקפת חומה מימות יהושע בן נון. אבל כמעט בכל הארץ קוראים ב"ד, מלבד הערים המסופקות שקוראים גם בט"ו בלי ברכה. בספר כפתור ופרח (פרק י) כתב בין היתר על העיר בית שאן, שנראה שהיא מוקפת חומה מימות יהושע בן נון, והביא ראיה ממה שנאמר בנביא (שמואל א' לא, י) "בחומות בית שן", אבל האחרונים דחו, כי אולי זו חומה חדשה, ואולי "בית שן" זה לא "בית שאן". על כל פנים יש עוד ערים מסופקות, קרית ארבע - חברון, יפו, טבריה, לוד, באר שבע. בכל מקומות הללו כדאי לארגן שיקראו יומיים, ב"ד יברכו על קריאת המגילה, שזה זמן קריאתה לרוב העולם, ובט"ו יחזרו לקרוא בלי ברכה.

דין או המידות

ג. לדעת הגאונים - הביאם הר"ן (מגילה ב ע"א מודפי הרי"ף), מעיקר הדין בעיירות המסופקות קוראים ב"ד כרוב העולם, ורק מידת חסידות לקרוא בעיירות המסופקות יומיים, ומה שאמרו בגמרא (מגילה ה.) שחזקיה קרא בטבריה יומיים

מפני הספק האם ימה חומתה, ורב אסי קרא בהוצל יומיים מפני הספק, זו חסידות בעלמא, ומעיקר הדין די לקרוא ב"ד. אך דעת הרמב"ם (פ"א מהלכות מגילה ה"א) שבעיירות המסופקות צריכים לקרוא יומיים מן הדין, ודברי קבלה כדברי תורה. יש אחרונים שכתבו שרק מקרא מגילה יקראו יומיים, שהיא כדברי תורה, אבל את שאר מצוות היום - משלוח מנות, מתנות לאביונים ומשתה - מספיק שיקיימו ב"ד, אבל יש חולקים, ומי שיכול להחמיר ישוב ויקיים את כל המצוות.

שכונות ירושלים

ד. בכל השכונות החדשות בירושלים קוראים בט"ו, כי הן מחוברות לעיר העתיקה ולשער שכם, תראו שאין בין הבניינים שבעים ושנים אמה ושיריים - 35 מטר, מה גם שהכביש מצרף, וכמו הנהרות בזמנם שהיו משמשים את בני העיר. לפני ששים ושבעים שנה היה דיון על שכונות בית וגן ובית הכרם, לא היו בתים שמחברים, אבל היום אין לנו שום ספק שגם שם קוראים בט"ו. לפני שנים רבות הרב טוקצ'נינסקי² הנהיג בישיבת "עץ חיים" ברחוב יפו בירושלים - שמעתי שהיום עברו משם - לקרוא מגילה גם ב"ד בלי ברכה, וטען שלא רואים משם את החומה, ובעיתון "המודיע" מפרסמים מודעה של זמני הקריאה בלילה וביום ב"ד בעץ חיים. קצת פלא עליו שראה את כל גדולי הדור שלא הסכימו אתו, מה עם האיסור "לא תתגודדו" - לא תעשו אגודות אגודות (יבמות ג.). אמנם הסתמך על שו"ת מהרי"ל דיסקין (בקי' אחרון סימן קט), אבל זה לא הלכה למשה מסיני... ובספר ציץ הקודש (קונטרס אחרון סימן נב) וגם החזון איש (הל' מגילה סימן קנג, והלכות מעשרות סי' טז) לא הסכימו אתו, ואף על פי שלא רואים את החומה משם, מכל מקום יש חיבור ואין הפסק של שבעים אמה ושיריים משם עד לעיר העתיקה. לכן אין להתחכם ולהמציא חומרות, ובירושלים יש לקרוא רק בט"ו.

לזכות אותנו בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה, בבריאות איתנה ונהורא מעליא, עד ביאת גואל צדק במהרה בימינו. אמן.

דברי מרן שליט"א: חזק וברוך לגאון רבי יצחק לוי חבר מועצת הרבנות הראשית לישראל ורבה של נגור, מגדולי תלמידיו של מרן זצ"ל. מרן לא יכל להגיע לסדר קידושין בחתונה שלו, היו לו כמה אירועים באותו יום, ולפתע בשעה 22:30 מרן הגיע בהפתעה, הפסיק את הריקודים, לקח את הרמקול ושיבח וביקר אותו, כבר מצעירותו מרן קלט אותו. ובה"בן פורת יוסף הוא מעיין טוב, ובקי גדול בספרי הרב. היה יושב אצלנו בישיבה, לא יודע אם היה ישן צהרים, ולומד יביע אומר, גם על יורה דעה ואבן העזר. והוא מוסר שיעורים ועשה מהפכה בכל הצפון, לא רק בנשר וברכסים. יהי רצון שיעשה עוד כהנה וכהנה, יגדיל תורה ויאדיר.

² מרן זצ"ל הכיר אותו, כשהרב היה בגיל 30 או 32 למד בכולל של הרב פראנק, והרב טוקצ'נינסקי היה מגיע לשם.

לתגובות וכן לקבלת הגיליון במייל: d95872@gmail.com

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מרת שרה זלרה בת יונה ע"ה זלביץ אדר ב' תשפ"ג. ת.ג.ב.ה.

בן עיר שהלך לכרך

ה. השנה (תשפ"ג) פורים חל בשאר ערי הארץ בליל שלישי, ובירושלים בליל רביעי. במשנה (מגילה יט.): בן עיר שהלך לכרך - בני ברק או תל אביב שנסע לירושלים - ובן כרך שהלך לעיר, אם עתיד לחזור למקומו קורא כמקומו ואם לאו קורא עמון. המשנה קצת סתומה ולא ברור כל כך למה התכוונה. ובגמרא (שב): פרוז בן יומו נקרא פרוז, דכתיב "על כן היהודים הפרזים היושבים בערי הפרוזות", מכדי כתיב היהודים הפרזים, למה לי למיכתב היושבים בערי הפרוזות? הא קמשמע לן דפרוז בן יומו נקרא פרוז. אשכחן פרוז, מוקף מנא לן? - סברא הוא, מדפרוז בן יומו קרוי פרוז, מוקף בן יומו קרוי מוקף. ע"כ. ומדברי רש"י שם משמע שתלוי היכן היה בעמוד השחר, וכן משמע מדברי שאר הראשונים ומהם הריטב"א והתוספות ר"ד ועוד, ודלא כשיטת החזון איש (ס' קנא, קנב) שהכל תלוי היכן היה בשקיעה, עם כל הכבוד לו שהיה פאר הדור, הלכה כדברי הראשונים. לכן בחור ירושלמי שהולך להיות בפורים עם חבריו שלומדים בישיבה בבני ברק, אם חוזר לירושלים באותו לילה, לא צריך לשמוע עמהם את המגילה, אבל אם דעתו להיות בעמוד השחר בבני ברק, צריך לשמוע את המגילה עמהם כבר בלילה, ויכול להוציא ידי חובה גם את האחרים, שהרי הוא חייב מדין פרוז בן יומו.

מעשה בבחור מפורת יוסף

ו. סיפרתי בשנים קודמות שכאשר מרן זצ"ל כיהן כרבה של תל אביב, בית כנסת הגדול 'אהל מועד' היה בית הכנסת המרכזי, וכשהיינו שם בשבתות אנחנו זוכרים שהיה מלא וגדוש. והיה בחור צעיר לימים מיישבת פורת יוסף הרב יצחק כהן ע"ה, שבכל שבוע היה קורא את הפרשה ברדיו ברשת א', וגבאי בית הכנסת אהל מועד שמענו את הקריאה שלו ונהנו מאוד, איזו קריאה יפה, בטוב טעם ודעת, וביררו מי הקורא, ואמרו להם שהוא בחור מפורת יוסף שהתחתן לאחרונה. מיד נסעו לירושלים ופנו לרב יהודה צדקה, שאז היה המנהל הרוחני המשגיח של פורת יוסף - רק כשנפטר רבי עזרא עטיה בשנת תשל"ל מינוהו לראשות הישיבה - ובקשו ממנו שידבר עם אותו בחור שיביא לתל אביב להיות שליח ציבור אצלם בבית הכנסת, עד אז היה אחד טורקי, אבל רצו ספרדי ירושלמי. הרב צדקה קרא לו וביקש ממנו לעבור לתל אביב. שאל אותו, איך אחנך את ילדיי בעיר חילונית?³ אמר לו הרב צדקה במילים אלה: תדע, שמי שהולך למקום חילוני ומטרתו לשם שמים, לזכות את הרבים

³ אמר כך למרות שאז היו שם הרבה דתיים, כשאנחנו היינו גרים בתל אביב בשנת תשל"ח, תשל"ט, היו שם האדמו"רים מבעלי ומסדיגורא ועוד, בשבת היינו הולכים ברחוב ורואים הרבה חסידים עם שטריימלים, היום כולם עברו לבני ברק, וגם היום יש מקומות מסוימים עם ריבוי דתיים, קרית שלום, שכונת התקווה, כפר שלם, אבל גם אז רוב העיר היו חילונים. לפני חודשיים או שלשה חודשים הייתי בכפר שלם, וב"ה בן פורת יוסף היה מלא מפה לפה בחרדים לדבר ה'. יש הבדל בין אשכנזי חילוני לספרדי חילוני, תמיד יש יוצא מן הכלל, אבל על הרוב אשכנזי חילוני הוא יותר רחוק. אמר לי רב מארגון ערכים, שבסמינר שלהם אפילו אשכנזים חוזרים בתשובה. זה חידוש... הספרדים יש להם מסורת ואמונה בקב"ה. הנה תראו, אהרן ברק שהיה נשיא בית המשפט העליון, שאלו אותו ברדיו בריש גלי האם הוא מאמין שיש אלוקים, ואמר שהוא לא מאמין. כשבאו להניח לו תפלין, אמרו לו שייאמר "שמע ישראל", והוא לא ידע, רק חזר: שמע - שמע... איך לא מתבייש, בגיל שמונים ושש לא יודע פסוק שמע ישראל? וכי אתה לא מאמין?! איך הלב שלך עובד? מזרים דם למעלה לראש ולמטה לקצה אצבעות הרגלים, ובכל שנותיו של האדם תשעים ומאה שנה, לא צריך להטעין את הלב כמו שמטעינים פלאפון, ורק אם יש בעיה משתילים לו קוצב לב ומחליפים בסטרייה כל חמש שנים. וכי אין הקב"ה?! האוכל נכנס למעינים שארכם שש או שש וחצי מטר, תמדדו... ומפרישים חומצה, חלק מהמזון הולך לדם והפסולת יוצאת מהגוף, מי ברא את זה?! הכבד מסנן את הדם שיהיה מזוקק, "שמן זית זך"... מי עשה את כל זה?! אדם יש לו כוח המימוש, תופס כוס תה ומרגיש שהתה חם, תופס דבר אחר ומרגיש שהוא קר, מי עשה כל זה? הקב"ה! הקרנית שהיא השחור שבעין מצלמת למוח וכך רואה למרחקים, האוזן שומעת. "מבשרי אחזה אלוה" (איוב יט, כו): מכל מעשה הבריאה מוכח שיש אלוקים, אדם לוקח גרעין - כמובן לא קלוי - ושם בקרקע, לאחר שלשה ימים מוקיב, ואחר כך "יוצא פרח ויצץ ציץ ויגמול שקדים" (במדבר יז, כג), ויצאים פירות מינים ממינים שונים, ויש בהם ויטמין D, ויטמין C. אמונה בקב"ה היא היסוד שלנו! אותם אלה שאומרים שהם לא מאמינים, הם ממשיכי דור ההשכלה מלפני כ-250 שנה, מנדלסון וביאליק וחבריהם. וכשהגיעו לארץ העבירו על הדת אלפים ורבות, היו באים יהודים מכל מיני מקומות, וחתכו להם את הפאות, וכשהיתה מגיעה בחורה חרדית, ואחר כמה ימים נצרכה להחליף את השמלה שלה, היו מביאים לה שמלה בלי ידיים - בלי

ולחריץ תורה, הקב"ה ישמור על הילדים שלו שלא יעזבו את דרך התורה ח"ו. וב"ה כל בניו יצאו תלמידי חכמים, אברכים חשובים מאוד. החזיר להם תשובה שיעבור דירה לתל אביב אחר פסח, ובינתיים היה הולך וחוזר, ובליל פורים ביקשו ממנו שיביא לקרוא להם את המגילה, והוא סיפר על כך למרן זצ"ל, ומרן שאל אותו: מתי אתה חוזר? אמר, אקרא בלילה ואחזור בלילה, ובבוקר יקרא להם הרב זכותא. אמר לו מרן, אתה ירושלמי שקורא בט"ו, ואיך מחוייב בדבר לקרוא ב"ד, ועל כן לא תוכל להוציא את בני תל אביב ידי חובה (ע"ר"ה כט). שאל, מה אעשה, הם משלמים לי כסף?!... היה בחור ישיבה שצריך קצת מעות. אמר לו מרן, תגיד להם שיממנו לך מלון, ותישאר שם עד עלות השחר, וכך תתחייב במצוות הפורים. הגבאים הסכימו, ובזכות הפסק של הרב הרוויח מלון... וקרא להם בליל י"ד.

הולכים אחר מחשבתו

ז. ירושלמי שנסע לבני ברק בליל י"ד וחשב לחזור לירושלים בעוד לילה ולא להישאר שם בעלות השחר, ולבסוף התעכב ונשאר, או שחשב להישאר ולבסוף לא נשאר, כתבו הראשונים שהולכים אחר מחשבתו, ומהם רבינו חננאל (שב), הר"ף (דף ו), הרמב"ם (פ"א מהל' מגילה ה"ה), הרא"ש (פ"ב ס"ג א), הר"ן, (שב), הרמב"ן במלחמות, הראב"ד בהשגותיו על הר"ף (שב), הראי"ז שהובא בשלטי גיבורים, והסור (ס"ה תרפח), ועוד. ואף שבעל המאור והריטב"א כתבו שלא הולכים אחר מחשבתו, אלא מה שהוא מצוי כעת בפועל, מכל מקום יש לנו דעת עמודי ההוראה ורוב הראשונים, שהכל תלוי במחשבתו.

ירושלמי שחזר לירושלים

ח. ירושלמי שביים י"ד היה בבני ברק או בתל אביב וקרא מגילה וקיים את שאר מצוות היום, ובליל ט"ו חזר לירושלים, בירושלמי (פ"ב דמגילה ה"ה) מבואר שחייב לחזור ולקרוא את המגילה ולתת משלוח מנות ומתנות לאביונים, ולעשות סעודת פורים, כי מה שעשה ביום י"ד זהו מדין פרוז בן יומו, אבל אין זו חובתו. וכך פוסקים ראשונים רבים: הרמב"ן, הר"ן, הרשב"א, וכן הרמ"ע מפאנו (פ"ק דמגילה) והחיד"א במחזיק ברכה (ס"ה תרפח ס"א) והגאון מוילנא (ס"ה תרפח וע"כ"ח אות כו). אולם הקרבן נתנאל (מגילה יט) מדייק מדברי הרא"ש שכבר יצא ידי חובה בעיר, ואין פעמיים פורים. אין לנו שלחן ערוך על זה, וגם מרן בספרו חזון עובדיה משום מה קיצר מאוד בנושאים אלה, והשאיר לנו מקום להתגדר בו (ילקו"י פורים ס"ה תרפח). להלכה בחור ישיבה ירושלמי שלומד בישיבת 'באר

שרוולים, וכשהיתה מתפלאה היו אומרים לה: זה מה שיש! וכך שבוע או שבועיים לא היתה מחליפה, עד שהוכרחה להחליף והתקלקלה. כך העבירו על הדת. ואותו נשיא בית משפט העליון היה מתערב בענייני דת, אבל מה זה קשור אליך?! אם עברו על החוק, עברו ברמזור אדום, או סכסוכים שונים, ובניית בתים בלי רישיון, זה מובן, אבל מה מתערבים בענייני דת, הכנסת חמץ בבתי חולים, גיוס בני הישיבות ועוד. הם עושים את הבלגאן ואחר כך אומרים שיש כפייה דתית. למה אתה מתערב בזה, אתה בכלל לא מאמין בקב"ה, בגיל 86 אתה לא יודע פסוק שמע ישראל, בוש! וחרפה! אבל החילונים הספרדים זה אחרת.

לאחרונה תיכון לא דתי בצפון תל אביב הזמינו אותי לחלק תעודות, לא יודע למה הזמינו אותי אבל קפצתי על המציאה, היו כמה אחדים שהתחילו להתחזק, אבל הרוב היה חילוני, וגם הורי התלמידים היו שם, הרבה מהם בלי ידיים ובלוי רגליים... אמרתי להם מה שאמרתי עכשיו על ההתבוננות בגוף האדם, כפי שכותב החזון איש (בספרו אמונה וביטחון פ"א), זה מחזק את האמונה בקב"ה. דיברתי במשך חצי שעה וכולם ישבו והקשיבו. אחר כך אמר לי המנהל: איך כבוד הרב הצליח להחזיק אותם חצי שעה, כשאני מדבר אחרי חמש דקות יש כבר מטוסים באוויר... אבל אמרתי להם דברים חדשים שמעולם לא שמעו. כשגמתי ובאתי לצאת, הבחורים התנפלו עלי, הרב תתן לנו ברכה! וגם ההורים באו לבקש ברכה, הם היו שלא בצניעות, אבל הם מסכנים ואנחנו לא מאשימים אותם, מי שאשם אלו אותם ממשיכי דור ההשכלה. רבותי, אנחנו צריכים לקרב ולחזק אותם, להרבות אחדות בעם ישראל, לקרב את אותם שזכו שנשאר בהם הניצוץ היהודי. כשמרן זצ"ל כיהן כרבה של תל אביב, פעל שם רבות ועשה מהפכה, אבל בעיקר בקרב הספרדים, רבי שלום סעדון שנמצא כאן, והרב משה כהן ועוד, היו מגיעים ברגל משכונת התקווה לשמוע את הרב.

⁴ אם תתבוננו תראו שיוצאים שבבניקים ממקומות אחרים... מי שמזכה את הרבים והקב"ה לא שמר על ילדיו, אולי לא עשה לשם שמים, שבביל כבוד או בשביל כסף, לצערנו יש יצר הרע לכולם, גם לרבנים... אבל אם עושה לשם שמים הקב"ה שומר על ילדיו. מרן זצ"ל היה גר בתל אביב, וב"ה נתקיים בו "אין פרץ ואין יוצאת ואין צווחה", "וכל בניך לימודי ה'", והרב היה עסוק מאד, היה מסור הן לענייני הרבנות, והן לכתביבת חיבוריו, בקושי היה מדבר איתנו, היינו מצטרפים אליו לנטיעותיו מעיר לעיר כדי לדבר אתו קצת בדרך חזון.

התלמוד, שהלך ביום י"ד לחבריו בבני ברק בישיבת 'בית שמעיה', וחזר רק לבילי ט"ו לירושלים, להלכה אנחנו פוסקים כמו הראשונים הנ"ל וכסתמות דברי הירושלמי שצריך לחזור ולקרוא את המגילה בירושלים, אבל משום שיש בזה מחלוקת הפוסקים, יקרא בלי ברכה, וגם לא יוציא ידי חובה את תושבי ירושלים, כי הוא מחויב רק מספק.

פטור לגמרי

ט. יש אפשרות להיפטר לגמרי מכל מצוות פורים, כגון מי שהוא קמץ ורוצה לחסוך כסף ולא לתת משלוח מנות ומתנות לאביונים, ולא לקנות בשר לסעודת פורים, יש לו פתרון, בעמוד השחר של יום י"ד יהיה בירושלים, ובלילה יסע לבני ברק, וישאר שם עד עמוד השחר של ט"ו, וכך יפסיד את כל מצוות היום. אבל וכי כדאי להפסיד את כל המצוות היקרות הללו שניתן לקיימם פעם בשנה?! לא כל יום פורים... ואדרבה גם מי שמוכרח לעשות את אותן נסיעות, יעשה הכל כדי לא להיפטר, וגם אם הוא קמץ יכול לצאת ידי חובת משלוח מנות על ידי שישלח לאיש אחד כזית עוגה ומעט יין... כי ריבוי המשלוחים וכל המגדנות אינם מעיקר הדין, "ומשלוח מנות איש לרעהו" - שתי מנות לאיש אחד, "ומתנות לאביונים" - שתי מתנות לשני בני אדם (מגילה ו.א).

רוצה לקיים פעמיים פורים

י. מי שגר בבני ברק ולומד שם, ובוים י"ד קיים את מצוות היום, ובליל ט"ו בא לירושלים לחבריו בישיבת 'פורת יוסף' או 'באר יהודה', ורוצה להרוויח עוד פורים, לשתות עוד יין... השאלה האם בן עיר שקרא את המגילה כדינו, כשמגיע לירושלים צריך לחזור ולקרוא את המגילה או לא. הדין הוא שבשונה מהירושלמי הנ"ל הוא כבר יצא ידי חובה כדינו, ולכן אינו מתחייב שוב, ומה שאמרו מוקף בן יומו נקרא מוקף, מבואר בירושלמי⁶ (פ"ב מגילה ה"ג) שלא שנו אלא בעקר דירתו, כלומר שבי"ד אדר בצהרים הביא משאית, העמיס את מטלטליו ועבר דירה לירושלים, ובעמוד השחר של ט"ו באדר הוא כבר תושב ירושלים, למרות שקיים את כל המצוות בי"ד צריך לשוב ולקיימם בט"ו. אבל אם רק בא להתארח בירושלים, אינו צריך לקיים את כל המצוות פעמיים.

החילוק בין כפר לבן עיר

יא. התוספות (מגילה יט. ד"ה בן כפר) כתבו שיש הבדל בין בן כפר לבן עיר, בזמנם בני הכפרים היו קוראים בי"א, בי"ב ובי"ג, כמבואר במשנה הראשונה של מסכת מגילה - כולם למדו את תחילת המסכת ומי שלא למד שילמד הלילה... - ובן כפר שבא לעיר לבילי י"ד ונשאר שם בעמוד השחר, צריך לחזור ולקרוא את המגילה שוב פעם, והקשו למה יחזור ויקרא שתי פעמים ויישבו, כי מה שבני הכפרים קוראים לפני י"ד, הוא משום שהקילו עליהם, מפני שצריכים להביא מים ומזון לאחיהם שבכרכים. ומשמע שבן עיר שקרא את המגילה כדינו בי"ד, וקיים כדון את כל המצוות כולם, למה יחזור לקיים את כל המצוות שוב פעם, וכי יש פעמיים פורים?! וכן כתבו המאירי והריטב"א והרשב"א (שם), שלא צריך לשוב ולקיים את כל המצוות. וכן כתב הגאון רבי יצחק טייב בספרו ערך השלחן (ס' תרפ"ח סק"ה), וכן משמע מדברי מרן החיד"א (בספר לודוד אמת סימן ה אות ל), ובספר אמת ליעקב ניניו (דיני עליית קריאת ס"ד ד"ח ע"ב)⁷, וכן כתב הרב פראנק בספרו הר צבי (ח"ב האו"ח סימן קיח), ועוד.

⁵ לא צריך לשתות הרבה ולהשתכר ולהשתגע ולשכב ברחובות, מספיק שיהיה מבושם. וכי כך למדנו מרבותינו שצריכים להשתגע?! זה דבר חדש שחושבים שיש מצוה להשתגע ולהקיא... אדם צריך לשמור על עצמו, ובפרט בן תורה, שלא יהיה חילול ה'. מרן זצ"ל היה שותה יין, אבל מעולם לא השתכר, פעם אחת אחד הבנים - לא אגלה מי זה - עירב לרב יין עם משקה אחר, והרב קצת התבלבל, ואני זוכר באמצע הסעודה שראו שהיין השפיע עליו, נכנס יין יצא סוד (עירובין סה. סנהדרין לה.), ומה ראינו באותו יום? לא תאמינו, הוא ישב ובכה בדמעות שלישי על המצב של עם ישראל, על אותם המגלים פנים בתורה שלא כהלכה, והזכיר כמה שמות של רבנים, מפני הכבוד לא אזכיר את שמם כי כבר נפטרו לבית עולמם, ואמר, תראו מה עושה פלוני, הוא מקעקע את התורה! היה רב אחד שאמר שהפסק דין של גדולי ישראל נגד שירות לאומי לבנות זה פסק דין מעוות, ובאותו יום מרן אמר עליו, מה מעוות - הוא מעוות! מי שהולכת לשירות לאומי מתקלקלת, זו המציאות! וגם הצבא מקלקל, כל גדולי הדור מכל החוגים - כיפות סרוגות ושחורות - אמרו שגיוס בנות לצבא זה איסור יهרג ואל יעבור! אני בתפקיד רשמי ואני לא מפחד לומר את זה, כי כך היא דעת התורה. הרב ישב ונכה, ולקחתי אותו לחדר לנוח, וכל הדרך המשיך לבכות ואמר, הרב הזה עושה ככה... כאב לו על כל מיני דעות משובשות "ומקלו יגיד לו", ומיד לאחר מכן הלך

מרן השיב מיד

יב. לפני כשלושים שנה הזמינו את מרן זצ"ל להיות סנדק בי"ד באדר באולם בגבעת שאול, והייתי יחד עם מרן, ואחר הברית מרן יצא מהאולם, וכשעמד במדרגות אחד התלמידים מהישיבה שלנו פנה אליו ושאל: כבוד הרב, אני גר בתל אביב ושמעתי שם את המגילה, ובט"ו אהיה בירושלים, האם אני צריך לשמוע שוב את המגילה? ומרן השיב לו מיד: תראה מה שכתב המאירי שאין דבר כזה פורים פעמיים. התפעלתי מאוד איך הרב זכר. יש אחד רבי אברהם סופר - יש משפחת סופר אשכנזי ויש ספרדי, וזה אשכנזי - שהיה גר בקטמון בסמוך לישיבה שלנו חזון עובדיה, והיה בעל בית שלומד תורה בלילות, וחיבר הגהות על המאירי בכמה מסכתות, ופירש אחרת במאירי. כל אחד כשיבוא לביתו אחר השיעור, ילמד את דברי המאירי עם הגהותיו של רבי אברהם סופר, ויראה שבמחילה מכבודו הוא לא צדק, הוא היה עובד כל היום לפרנסתו, ואפילו על חכם שלומד כל היום אפשר לחלוק כדרכה של תורה. והעיקר הוא כמו שאמרנו. להלכה מי שרוצה להחמיר תבוא עליו ברכה, אבל מהדין לא צריך לשוב ולקיים את כל המצוות. אמנם הגרש"ז אורבך (ח"א סימן ג) הורה שכל בן עיר שהלך לכרך צריך לקיים שוב את כל מצוות הפורים, אבל במחילה מכבוד תורתו, עם כל הכבוד לו שהיה מגדולי הדור שלנו, אך מכלל הראשונים בסוגיא משמע שלא כדבריו.

קריאה פעמיים בתל אביב

יג. דרך אגב, בשנים שמרן זצ"ל היה בתל אביב, החמיר לעצמו לקרוא את המגילה יומיים, היינו מתפללים בבית כנסת 'אהל מועד', ובוים ט"ו אחר התפלות בלילה ובוים, מרן היה קורא לגבאי שמעון לוי, וקורא גם לי, והיינו עולים לבמה למעלה, ושם הרב היה חוזר לקרוא את המגילה בלי ברכה, כי חשש שתל אביב מחוברת ליפו שהיא עיר מסופקת. אבל בשיעורים מעולם לא אמר לציבור לקרוא יומיים בתל אביב, אלא חיכה שכל הציבור ילכו מבית הכנסת ואז היינו שומעים ממנו את הקריאה, כי מהדין אין צורך, ובפרט שרוב הציבור בתל אביב לא נהגו בזה, ולא תעשו אגודות אגודות.

קריאה פעמיים בבני ברק

יד. אמנם החזון איש (סי' קנ"ט סק"ג), ובס' דינים והנהגות מהחזון איש עמ' קיח) נהג והנהיג בבני ברק לקרוא את המגילה בי"ד בברכה ובט"ו בלא ברכה, מפני שרואים את יפו מהגג של ישיבת פונוביז' בבני ברק, ויש חיבור ברצף של בתים. אבל אחר אלף המחילות שהיה פאר הדור, נעלם ממנו מה שכתב החיד"א (ברכי יוסף סימן תרפ"ח סק"ט) והסתמך על המשאת משה שהיה קדמון, שהדין כל הסמוך לכרך נידון ככרך (מגילה ב.), נאמר כשהעיר סמוכה לעיר שהיא ודאי מוקפת חומה מימות יהושע בן נון, אבל לא נאמר על עיר מסופקת, די לנו להחמיר בעיר מסופקת אבל לא בעיר הסמוכה לה. לכן מי שיושב ולומד עם חברותא - כאן אנחנו מדברים עם אנשים שמנצלים את הזמן לעסוק בתורה, לא עם בטלנים... - אינו צריך לקרוא יומיים בבני ברק.

שכונת רמות

טו. לפני כמעט שלשים שנה החל דיון על שכונת רמות בירושלים, שלא היה חיבור של בתים, ואז באו למרן זצ"ל ושאלו אותו בנושא, וישב על המדוכה והחליט שברמות צריכים לקרוא בי"ד (יב"א ח"ו האו"ח סי' נח, נט). בבית יוסף (סימן תרפ"ח) ובכסף משנה (פ"א מגילה ה"י) יש שני הסברים בדברי הגמרא (מגילה ב.)

לישון. זו הפעם היחידה בחיים שמרן השתכר, אבל בכל השנים היה שותה ושמוח ושר שירים כמו "רונו גילו". כל אחד ישמור על עצמו שישתה ולא ישתה הרבה.

⁶ בצעירותנו כשלמדנו סוגיות היינו רואים חידושי המאירי על הסדר, שיטה מקובצת על הסדר, עם סימניה, תענוג! אבל אני מציע לכל אברך ובחור ישיבה שלומדים סוגיא, שיראו דברי הירושלמי על הסוגיא, זה לא פחות חשוב, זה תנאים ואמוראים!

⁷ שם נשאל אודות תושב חברון שקרא בי"ד, שהרי הרדב"ז (ח"ב סי' תרפ"א) כתב שקוראים בה רק בי"ד, והוכיח שחברון אינה מוקפת חומה, אבל החיד"א בחיים שאל (ח"ב סי' לח אות ד) יישב את המנהג לקרוא יומיים, וכך כתבו בשו"ת דברי יוסף שווארץ (סי' י) והרש"ש (מגילה ה.). ועל כל פנים כתב האמת ליעקב, תושב חברון שקרא בי"ד ובא ביום ט"ו לירושלים, ומוציאים ספר תורה, אם אותו היום שני או חמישי, עולה לתורה, כי בלאו הכי מוציאים ספר תורה, ומה לי קריאת 'ויבוא עמלק' ומה לי קריאת פרשת השבוע. והוסיף שאפילו בימים ראשון שלישי ורביעי יכול לעלות לספר תורה, ואף שאינו בר חיובא. אבל החיד"א (שם) חולק וסובר שאם לא קראוהו בשם לא יעלה, כיון שאינו בר חיובא. ומכל מקום מכך שהחשיבוהו שאינו בר חיובא, משמע שאף שהגיע בעמוד השחר לירושלים כבר יצא ידי חובה במה שקרא את המגילה בחברון בי"ד.

שאמרו שעד מיל שהוא 2,000 אמה - כ-960 מטר - הוא נחשב מחובר לכרך, אם מדובר במקום שהוא סמוך לכרך אף על פי שאינו נראה, אבל בנראה אפילו יותר ממיל נחשב חיבור, או שמיל מדובר על נראה אף על פי שאינו סמוך, אבל אם אינו נראה אלא סמוך צריך שיהיה בתוך עיבורה של עיר שהוא 70 אמה ושייריים - כ-35 מטר - כדי לחבר את הבתים. בזמנו הפרש בין הבית האחרון בשכונת סנהדריה המורחבת לבית הראשון ברמות היה הרבה יותר ממיל, אבל בזמנו אין הפרש של מיל.

עירוב ומימים

טז. יש לצרף את סברת הגר"ש אלישיב⁸ (הובא בשבועות יצחק פ"ו) והישיביל עבדי (ח"י) בהשטות ס"י ג אות ט) על פי השלטי גבורים (פ"ב בבבא בתרא), שחיבור העירוב דרך רמת שלמה נחשב חיבור גם לענין קריאת המגילה. ויש לצרף עוד מה שכתב הגר"ש מושאש (בשמש ומגן ח"א חאו"ח סימן נא, עמ"ק קנב) לפי דברי הפרי מגדים (סימן תרפ"ח מש"י סק"ג), שאם באותו מקום משלמים מיסים לאותה רשות של הכרך, הרי זה מחובר לכרך. ותושבי שכונת רמות משלמים ארנונה לעיריית ירושלים, ולפי זה צריכים לקרוא בט"ו. גם הריטב"א (מגילה ב:) כתב שבמגילה הסמוך נגדר אחר הכרך כיון דמשתתפי לכל מילי, וקצת משמע שכיון שהם עושים קניות והולכים לבנק באותם מקומות, הם משתתפים.

ירושלמי שקרא בי"ד

יז. מה שמרן זצ"ל בשו"ת יביע אומר (ח"א חאו"ח סימן מג אות טו, יז) הביא בשם הגאון מוילנא (סימן תרפ"ח סעיף ד) ועוד, בבאור הירושלמי (פ"ק דשקלים ופ"ק דמגילה) שכן כרך שקרא בי"ד יצא, כי הכל קורים בי"ד, ולא כמו הפרי חדש (סימן תרפ"ח סעיף א) שחולק על זה. אולם האמת שמצאנו כמה ראשונים - הרשב"א והריטב"א והמאירי (מגילה ב.) והראב"ן (מגילה ס"ו תנא, דמ"ה ע"א) - שנראה מדבריהם כדעת הפרי חדש, שכן כרך שקרא בי"ד לא יצא ידי חובה, וכן משמע מדברי מהר"ם בן חביב בשו"ת קול גדול (ס"ס א), וכן כתב הערוך השלחן אפשטיין (ס"ו תרפ"ח סק"א וסק"ג), מטעם שהירושלמי דיבר רק על הספיקות, או כטעמו של הפרי חדש משום שהבבלי חולק על הירושלמי, כי בבבלי (מגילה ב.) אמרו זמנו של זה לא זמנו של זה. ולדבריהם מי שהיה ברמות וקרא בי"ד, אף בדיעבד לא יצא ידי חובה, ולכן יקראו בט"ו דוקא.

בורגנין

יח. מרן זצ"ל תמיד רצה שיעשו בורגנין שיחברו את רמות לירושלים, אבל בזמנו לא עלה בידם של העסקנים. כשנבחרנו לרב ראשי לישראל, אחד הדברים הראשונים שעשיתי, קראתי אלי ללשכה את ראש העיר ברקת, ואמרתי לו שידאג לבורגנין, ויעשה את זה חוקי, שלא יעשו בג"ץ... ושמו ששה בורגנין, ולקחתי כמה תלמידי חכמים חשובים - הרב אברהם דניאל ועוד - למדוד שיהיה פחות מ-35 מטר בין אחד לשני, ושהיו מקומות הראויים לגור בהם, שיגורו שם ההומלסים. אמנם המטרה גירשה אותם אבל המקום ראוי לשים שם מזרון ולישון, ומי שצריך לשירותים הולך ליער. וכך חיברנו את רמות לירושלים. כשבאתי לחכם שלום זצ"ל לבשר לו, איך הוא שמח, ובירך אותי על הדבר הזה, ואמר שכל הזמן זה הפריע לו שברמות חלוקים מירושלים, וגם ברמות עצמה חלק קראו בי"ד וחלק קראו בט"ו.

קבר שמואל הנביא

יט. יש להוסיף עוד, שמקברו של שמואל הנביא יש רצף לבתים בשכונת רמות, שהרי על שמואל נאמר (שמואל א' כח, ג) "ויקברוהו ברמה", וזו היתה עיר מוקפת חומה מימות יהושע בן נון, וכמו שכתב הגאון מוילנא בפירושו לספר יהושע (פרק יח פסוק כח). אמנם רבי בנימין מטודילא (בספר מסעות רבי בנימין מהדורות ש"מ"ג ד"ב ע"ב) - היה לפני כ-900 שנה - כתב ששמואל הנביא נקבר מתחילה במקום אחר, ואחר כך העבירו אותו הנוצרים לקבר שנמצא בו היום ונקרא "נבי סמואל". אבל הוא היה תייר ויתכן שכתב כן מהשערה של השכנים ולא מידיעה, ורבים כתבו שלא כדבריו, וגם רבינו האר"י ז"ל (כן הביא מהר"ם חאגיז בספר

⁸ עכשיו פרסמו מכתב של הרב אפרתי, שכתב שכל מה שאמר הגר"ש אלישיב הוא כשאין ששים ריבוא בירושלים, שאז אפשר לסמוך על העירוב, אבל כיום שיש ששים ריבוא, לא מועיל העירוב, ויש לקרוא ברמות גם בי"ד. זה חידוש גדול. ומה שהעירו שיש כביש ראשי שחותך את העיר, זה לא נכון, כי הכביש הזה נחשב כמו נהרות שבתוך הערים - כמו בפריז וונציה - שמשמש את כל בני העיר.

⁹ זמן פלג המנחה זה שעה ורבע קודם צאת הכוכבים, שכן כתב מרן בשלחן ערוך (סימן רס"ג סעיף ד), שאם רוצה להדליק נר בעוד היום גדול ולקבל עליו שבת מיד

אלה מסעי עמי טז) אמר ששם מקום קבורתו של שמואל הנביא. ולכן גם את זה ראו לצרף כדי להחשיב את רמות כמקפת חומה, ולקרוא בה בט"ו.

רמות תשפ"ג

כ. לפני כמה שנים מישהו הלך בכוונה והוציא את הבורגנין, אני יודע מי זה, ואינני יודע מה מטרתו, אולי כדי לפרוך את הפסק שלנו, אבל ברמות כולם קוראים בט"ו, איך לא פחד מברכות לבטלה?! ויש מישהו שתרם חמישים אלף שקל לבורגנין חדשים, אבל השנה שוב הוציאו אותם. יש לנו ב"ה עסקנים טובים, בשביל זה אנחנו מצביעים... קראתי לרב צביקה כהן, ובא להתפלל אתנו שחרית, ואחר התפלה עלה לביתי, ואמרתי לו: תשמע, לקחו את הבורגנין, והאמת שגם בלי הבורגנין הייתי אומר לקרוא בט"ו, כי יש י"ג צירופים שצירפנו בספרים (שו"ת הראש"ל ח"א חאו"ח סי' ס, ובילקויי פורים תש"פ במלואים מכתב א) לקרוא שם בט"ו, אבל מעולם לא חלקנו על מרן זצ"ל, ומרן ביקש בורגנין. ומיד כבר כשהיה אצלי סידר ארבעה בורגנין, וביום חמישי בבוקר סידר את החמישי. לכן גם השנה ברמות אין שום ספק ויקראו בט"ו. גיסי הגאון חכם אהרן בוטבול שמע שהוציאו את הבורגנין ואמר ברדיו לקרוא בי"ד, אבל דיברתי איתו ואמרתי לו, קודם כל לא סמכנו רק על הבורגנין, יש י"ג צירופים, ומהם צירוף נוסף על פי דברי המאירי (מגילה ב: בד"ה אע"פ) שאם כל אותו מקום נראה בעיר הרי הוא מצטרף לעיר, ואני נסעתי במיוחד לרחוב מנחם משיב ליד חסידות בעלז, וראיתי משם את כל שכונת רמות פרוסה לנגד עיני, כל אחד יכול ללכת ולראות. נמצא שהבורגנין הם רק לרווחא דמילתא, ובפרט שהחזירו את הבורגנין. וכששמע כך הרב אהרן שמח מאד. ולכן גם השנה תושבי רמות יקראו את המגילה בט"ו, "ותשקוט הארץ ארבעים שנה".

קריאת המגילה כפלג המנחה

בשנת תש"ז - שנה לפני מלחמת העצמאות - היה בארץ שלטון המנדט של הבריטים, והיו עושים עוצר בלילה, "עושה עוצר" ולא במשפט... ושאלו את מרן זצ"ל האם אפשר לקרוא את המגילה מפלג המנחה? מרן כתב על כך תשובה ונדפסה בשו"ת יביע אומר חלק א' (חאו"ח סימן מג) ושם פרש את הדברים היטב, ובין היתר הביאו מה שכתבו הראשונים, הלא הם הראב"ד (מגילה ה. ובספר תמים דעים סימן רמג), הארחות חיים (הל' מגילה אות כג), הכלבו (סימן מה), המאירי (מגילה ב:), שבשעת הדחק אפשר לקרוא את המגילה מפלג המנחה. וכן העתיק מרן הבית יוסף (סימן תרפ"ו). ויש לצרף בזה מה שכתב בשו"ת תרומת הדשן (סימן קט) שמי שהוא אנוס קצת, יכול לשמוע את קריאת המגילה מבעוד יום, לאחר תפלת ערבית מפלג המנחה איתו, דהיינו שעה ורבע קודם הלילה, כמו שפסק רבינו תם (בתוס' ריש ברכות ב. ד"ה מאימתי) שמפלג המנחה חשוב לילה לענין קריאת שמע, וכל שכן לענין קריאת המגילה שאומרים כן. והובא להלכה בבית יוסף (ס"ס תרצב), וכן פסק מרן בשלחן ערוך שם (סעיף ד). ומה שכתב בספר המועדים בהלכה (עמוד קצט) בשם חכם אחד שהלכה זו שכתבו הפוסקים להתיר לקרותה מבעוד יום, אינה אלא בפרזים ולא במקומים, שהרי אמרו (מגילה ב:) "בזמניהם" זמנו של זה לא זמנו של זה, ומבעוד יום הרי הוא עדיין זמנם של פרזים. עכ"ל. מרן (ביביע אומר שם אות כ) דחה את דבריו, שהרי בירושלמי מבואר שבדיעבד יצא ידי חובה.

אכילה קודם קריאת מגילה

בי"ג באדר מתענים תענית אסתר, ובשאר ערי הארץ שקוראים את המגילה בי"ד, כשיש צבור שקשה להם לחכות עד אחר קריאת המגילה, יכולים אחר צאת הכוכבים לעשות הפסקה ל-5 דקות, ויאלצו עוגה פחות מכביצה, או פירות. ומותר גם בבית הכנסת. מרן בשלחן ערוך (ס"י תרצב) כתב שמי שקשה לו להישאר בתענית עד אחר קריאת המגילה יכול לקרוא מפלג המנחה, ולמה לא אמר שיאכל פחות מכביצה? אלא התכוין למי שרוצה לסעוד, אבל אין הכי נמי פחות מכביצה מותר. דהנה לגבי קריאת שמע (בס"י רלה), מרן כתב שאסור לאכול סמוך לזמן קריאת שמע. ופירשו הראשונים שהכוונה לסעודה, כך כתבו התוס' ברכות ה:, וכן הגהות מיימוניות והמרדכי, שדוקא סעודה. וכן פוסק המגן אברהם. ואם כך לגבי קריאת שמע דאורייתא, כל שכן לגבי מגילה מדרבנן.

רשאי וכו', ובלבד שיהא מפלג המנחה ולמעלה, שהוא שעה ורבע קודם "הלילה". וכך כתבו הרבה ראשונים, ומהם הרמב"ן, הרא"ה, הריטב"א, רבנו עובדיה מברסטרורא בתוס' ברכות (כו. ד"ה דרב צלי), רשב"א (ברכות ב. ד"ה וכתבו) הרא"ש (ריש ברכות. ובפ"ד סימן ו), ובתוס' הרא"ש (שם ובדף כו.), ובמרדכי (ריש ברכות רמז א.), והראב"ה (בריש מסכת ברכות), ורבינו ירוחם, האבודרהם האגור (וספ"ק מצוה קד), ועוד ועוד רבים, שמשערים עד צאת הכוכבים. אמנם המנחת כהן חולק וסובר שזה מהשקיעה, וכן דעת הלבוש, הגר"א והמגן אברהם.